

HỖ TRỢ TÂM LÝ ĐỐI VỚI TRẺ EM BỊ BẠO LỰC GIA ĐÌNH

*Nguyễn Thị Hằng Phương**

*Bùi Cẩm Phượng***

Gia đình là nền tảng đời sống của con người, nhờ có cuộc sống gia đình mà chúng ta lớn lên, trưởng thành và lại xây dựng một cuộc sống mới cho gia đình nhỏ của chúng ta về sau. Vì thế, vai trò của gia đình đối với mỗi con người là vô cùng lớn lao, không có gì có thể thay thế được. Những trẻ em chẳng may bố mẹ qua đời, các em cũng phải được chăm sóc bởi những người lớn khác, hoặc là những người thân như ông bà, cô bác, hay những người chưa thân trở nên thân quen như các cô bảo mẫu, các mẹ, dì trong các trung tâm bảo trợ... Chính nhờ môi trường chăm sóc, giáo dục của người lớn mà trẻ được trưởng thành, hình thành thế giới quan, nhân cách sống cho mình. Tuy nhiên, điều đáng tiếc nhất mà cố bác sĩ Nguyễn Khắc Viện từng nói: "Không phải gia đình nào cũng là tổ ấm" đã phần nào cho chúng ta thấy rằng, một số trẻ em không hoàn toàn được bảo vệ trong chính ngôi nhà của mình.

Nhiều người cho rằng gia đình là nơi giúp họ vững vàng trên đường đời, nhưng cũng nhiều người cảm thấy gia đình là nơi khiến họ có nhiều nỗi đau khổ nhất, những nỗi đau cả về thể xác lẫn tinh thần. Ở góc độ bạo hành trẻ em, nhiều nghiên cứu cho rằng, không chỉ trong gia đình, mà những nơi trẻ được nuôi dưỡng, chăm sóc, và học tập như trường học, trung tâm chăm sóc trẻ mồ côi... là nơi mà trẻ có nguy cơ bị bạo hành ở mức độ cao. Trong bài viết này, chúng tôi trích số liệu từ nghiên cứu *Ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến tự đánh giá bản thân của trẻ vị thành niên ở lứa tuổi 12 - 15*¹, và chúng tôi tập trung bàn về vấn đề bạo hành ở trẻ em thông qua một vài số liệu nghiên cứu thực tiễn, những trợ giúp cho các em bị bạo hành trong gia đình.

* ThS., Trường ĐH Thăng Long.

** Trường ĐH Thăng Long.

1. Trần Thị Hà, Khóa luận tốt nghiệp Khoa Tâm lý học, Trường ĐHKHXH&NV, 2012.

1. Thực trạng bạo lực gia đình đối với trẻ em

Theo số liệu của Tổ chức Y tế Thế giới, năm 2002 có khoảng 875.000 trẻ em và thanh thiếu niên dưới 18 tuổi bị tử vong do thương tích và bạo hành. Cứ một đứa trẻ bị tử vong thì sẽ có hàng ngàn trẻ khác là nạn nhân của thương tích và bạo hành với các tổn thương về thể xác và tinh thần. Điều tra tiến hành vào năm 2001 của UNICEF về trẻ em khu vực Đông Nam Á và Thái Bình Dương, có khoảng ¼ thanh thiếu niên được hỏi nói rằng các em bị cha mẹ đánh¹ mỗi khi mắc lỗi. Tại Mỹ, năm 2003 có khoảng 906.000 trẻ em là nạn nhân của bạo hành.

Một nghiên cứu thực hiện trên nhiều quốc gia cho thấy có 80 - 98% trẻ em phải chịu các hình phạt thể xác tại nhà, trong đó 1/3 hình phạt thể xác là nghiêm trọng. Các yếu tố như rượu, bia có sự liên quan mạnh mẽ đến bạo hành trẻ em. Ở Mỹ 35% trường hợp cha mẹ có hành vi bạo hành trẻ do sử dụng rượu/bia, ở Đức tỉ lệ này là 32%. Bên cạnh đó, nghiên cứu của Liên hợp quốc năm 2005 cho thấy đa số các trường hợp bạo hành trẻ em thường được giấu kín bởi nhiều lý do như trẻ sợ hãi không dám nói ra vì sợ bị trừng phạt, một điểm quan trọng đó là cả trẻ em và người bạo hành trẻ đều cho rằng bạo hành trẻ là điều bình thường không thể tránh khỏi trong cuộc sống hàng ngày. Ngoài ra, số liệu trẻ bị bạo hành được ghi nhận thường thấp hơn thực tế là do vẫn chưa có một cơ quan đáng tin cậy để trẻ có thể báo cáo vụ việc².

Ở nước ta, theo báo cáo của Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, bình quân một năm (giai đoạn 2008 - 2010) cả nước có khoảng 3.000 - 4.000 vụ bạo hành trẻ em và khoảng 100 em bị tử vong³. Còn theo báo cáo của 63 tỉnh, thành phố, trong 2 năm 2008 - 2009, tổng số vụ xâm hại tình dục trẻ em được phát hiện là 2.260 vụ: số trẻ em bị xâm hại tình dục năm 2009 là 813 em, năm 2010 là 919 em, trong đó, trẻ em bị hiếp dâm chiếm 65,9%⁴.

Trong quá trình điều tra thực trạng về bạo lực gia đình đối với trẻ vị thành niên lứa tuổi từ 12 - 15 tuổi ở các trường THCS huyện Hải Hậu, tỉnh Nam Định, chúng tôi phát phiếu điều tra với 2 trường. Trong quá trình nghiên cứu và tham khảo tài liệu chúng tôi đã tìm và đưa ra 23 hành vi mà trẻ vị thành niên đã từng phải hứng chịu trong gia đình và mức độ của những hành vi bạo lực như mức độ thường

1. Dẫn theo United Nations (2006), Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children.

2. [www.violencestudy.org/IMG/pdf/english - 2 - 2.pdf](http://www.violencestudy.org/IMG/pdf/english_-_2_-_2.pdf). www.unicef.org/vietnam/vi/children.htm 17/03/2008.

3. Nghiên cứu của Hà Thị Ninh, Phùng Đức Nhật và cộng sự, *Tạp chí Y học TP. Hồ Chí Minh*, Tập 12, 2008.

4. <http://baodientu.chinhphu.vn/Utilities/PrintView.aspx?ID=141776>.

xuyên, mức độ thỉnh thoảng và mức độ là không bao giờ bị bạo lực gia đình. Trong tổng số 462 phiếu điều tra về thực trạng bạo hành với trẻ vị thành niên mà chúng tôi phát ra thì 100% các em cho rằng mình đã từng bị những người thân trong gia đình sử dụng một trong những hành vi bạo lực trên đối với các em. Tuy nhiên, ở mỗi trường hợp thì các em cho rằng mình bị các hành vi bạo lực khác nhau và bên cạnh đó các mức độ bạo hành cũng khác nhau.

Trong quá trình xử lý số liệu từ nghiên cứu về *Ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến tự đánh giá bản thân của trẻ vị thành niên ở lứa tuổi 12 - 15*, kết quả thu được là số trẻ bị bạo lực ở các mức độ như thường xuyên bị bạo lực chiếm tới 3,7%, thỉnh thoảng bị bạo lực chiếm 7,8% trong tổng số mẫu khách thể mà chúng tôi nghiên cứu.

Điều này cho thấy tình trạng bạo lực gia đình đối trẻ vị thành niên vẫn còn phổ biến và tiếp diễn trong những năm gần đây. Nghiên cứu này phù hợp với nghiên cứu về Bạo hành gia đình tháng 6 năm 2007: Quan điểm của người dân về dạy con bằng roi bằng vọt cao nhất ở Nam Định và chiếm 30,5%. Quan niệm về dạy con bằng cách yêu cho roi cho vọt có lẽ đã thấm sâu vào tư tưởng dạy con của những người dân vùng quê Nam Định. Trong một nghiên cứu vào năm 2009 về thực trạng bạo hành gia đình trẻ vị thành niên, có tới 95,1% trẻ vị thành niên cho rằng mình từng bị người thân trong gia đình sử dụng các hành vi bạo lực đối với bản thân. Chúng tôi cũng có phỏng vấn một số cha mẹ thường xuyên có hành vi bạo lực với con cái thì nhận được lời giải thích như: *"Tôi có đánh nó vì nó không nghe lời, đã thế lại rất là ương bướng, đã dạy bao nhiêu lần nhưng vẫn cứ tái diễn. Có bảo làm sao mà tôi có thể chịu được, lúc đó bực mình vô được cái gì thì phang cho nó cái đấy."* Hay: *"Nó hư mà không đánh nó thì nó làm loạn à... Con tôi nên tôi có quyền dạy nó như thế nào thì đấy là việc của tôi"...*

2. Ảnh hưởng của bạo lực gia đình

Ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến trẻ là những hậu quả mà trẻ phải chịu đựng sau những hành vi bạo lực về thể xác hay tinh thần do những người trong gia đình có hành vi bạo hành gây ra. Trong đó, nặng nhất là những ảnh hưởng về mặt tâm lý. Hậu quả bạo lực gia đình với trẻ sẽ ảnh hưởng đến kết quả học tập hay giao tiếp xã hội, làm cho trẻ trở nên tự ti hay có hành vi gây hấn với người khác.

Việc trừng phạt trẻ vị thành niên có ảnh hưởng rất lớn đến mối quan hệ giữa bố mẹ và con cái như: sử dụng những biện pháp bạo lực vào dạy con cái, cũng chính bố mẹ làm cho khoảng cách của cha mẹ đối với con cái ngày càng xa dần. Có 73,2% các em cho rằng mối quan hệ với bố mẹ bị ảnh hưởng, trong đó có những em không muốn nói chuyện với bố mẹ mình, điều này đã gây ra sự mất niềm tin vào những người thân yêu dẫn đến dần mất niềm tin vào cuộc sống, vào xã hội mà các em đang sống. Một số em còn thấy mình ghét tất cả mọi người trong gia đình điều

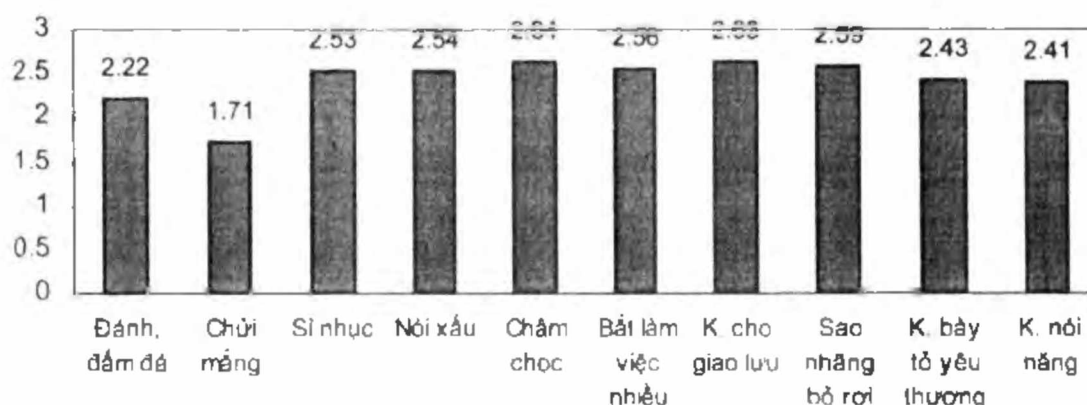
này dẫn đến thù hận bố mẹ, hình thành trong lòng những vết thương tuổi thơ sẽ ám ảnh suốt cuộc đời các em.

Theo GS.TS. Trần Thị Minh Đức, tổ ấm gia đình mà ở đó đoàn kết gia đình, tình yêu thương giữa các thành viên đem lại cho trẻ cảm giác an toàn. Những đứa trẻ từng bị ngược đãi có nhiều khả năng ứng xử với người khác đầy thù hận, kém tự trọng và khó duy trì các mối quan hệ thân mật¹. Cảm giác này sẽ đem lại cho trẻ một sự thăng bằng trong cuộc đời cũng như đem lại cho trẻ một sự vững tin trong cuộc sống đầy biến động. Thế nhưng có không ít trẻ em đang phải sống trong sự sợ hãi, lo lắng ngay trong chính gia đình của mình, trẻ em có thể là nạn nhân gián tiếp hoặc trực tiếp của bạo lực gia đình, nơi được coi là tổ ấm của mình. Bạo lực gia đình có thể để lại hậu quả lâu dài, hoặc có thể theo suốt cuộc đời của các em.

Còn TS. Đỗ Ngọc Khanh, trong nghiên cứu về sự tự đánh giá của học sinh trung học cơ sở trên địa bàn Hà Nội cho rằng: *"Các ứng xử hà khắc của cha mẹ tạo cho con cái có cảm giác thấp kém về bản thân mình. Khi cha mẹ mắng nhiếc hay đánh đập con cái mỗi khi các em mắc lỗi làm cho các em cảm thấy mình vô dụng. Đôi khi các em tự căm ghét chính bản thân mình, nghĩ rằng mình không có giá trị trong con mắt của cha mẹ. Điều này ảnh hưởng trực tiếp đến cách nhìn nhận về "cái tôi" của các em. Khi cha mẹ hà khắc với trẻ cũng gây cho trẻ cảm giác xấu hổ về bản thân với những người xung quanh và bạn bè. Trong khi đó, sự đánh giá của những người xung quanh có vai trò rất lớn trong sự đánh giá của các em bởi đó luôn là sự đánh giá mình trong mối quan hệ với người khác"*.

Biểu đồ: Các hình thức bạo lực gia đình mà trẻ vị thành niên phải gánh chịu

Các hành vi bạo lực trong gia đình

1. Trần Thị Minh Đức, *Các thực nghiệm trong tâm lý học xã hội*, Nxb. Đại học quốc gia Hà Nội, 2010.

Từ kết quả được mô tả ở biểu đồ trên đây, chúng ta thấy rằng đa số trẻ vị thành niên bị các hình thức đối xử đấm đá, đánh mắng, sỉ nhục, chửi mắng, không cho con giao lưu với bạn bè. Trong đề tài này, qua những phiếu thăm dò ý kiến và qua bảng phỏng vấn sâu, các em cho rằng mình thường xuyên bị cha, mẹ chửi mắng. Việc chửi mắng quá dai dẳng sẽ làm cho trẻ cảm thấy đau đầu và rối trí. "*Bố mẹ em chửi em rất thường xuyên, chửi em rất tệ hại chẳng hạn như: mày ngu như con lợn ý, con lợn còn có ích, tao còn bán nó ra tiền, mày chẳng được tích sự gì cả đồ vô dụng*" hay "*mày cút đi cho khuất mắt tao, tao không muốn nhìn thấy cái mặt khôn nạn của mày*" những câu chửi đó làm em rất buồn, lúc đó em ước mình không có trên thế gian này để không làm khổ bố mẹ em".

Bên cạnh đó, cũng có những em trở nên chai lì với những lời chửi mắng của cha, mẹ và coi đó là "chuyện thường ngày". Có những em không còn mấy quan tâm vào những lời chửi mắng nữa và coi đó là những chuyện không có ý nghĩa. Tức là các em không còn tôn trọng những lời nói của cha mẹ, dẫn đến không tôn trọng cha mẹ, có khi coi thường cha mẹ, ngày càng trở nên ương bướng khó bảo. Có không ít ông bố bà mẹ chịu bất lực với chính những đứa con của mình.

Kết quả thu được từ nghiên cứu còn cho thấy bạo lực gia đình ảnh hưởng rất lớn đến kết quả học tập của trẻ vị thành niên, mối quan hệ với bạn giảm sút (ít bạn), ngại giao tiếp với bạn bè đối với em có tính cách nhút nhát. Một số em bị bạo lực gia đình thường xuyên có thể dẫn đến xảy ra những mâu thuẫn, gây gổ đánh nhau với các bạn khác nhất là ở các em nam. Mối quan hệ gia đình giữa các em và bố mẹ không còn là sự chia sẻ những niềm vui cũng như nỗi buồn của các em với bố mẹ mình, có khi các em không còn muốn nói chuyện với bố mẹ hay tỏ ra ghét bố mẹ.

Tóm lại, qua kết quả nghiên cứu với các hình thức dễ dẫn đến những tổn thương tâm lý, bạo hành gia đình đã để lại hậu quả nghiêm trọng về sự tổn thương tâm lý ở trẻ vị thành niên là nạn nhân của bạo lực gia đình.

Ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến trẻ là những hậu quả mà trẻ phải chịu đựng sau những hành vi bạo lực về thể xác hay tinh thần do những người trong gia đình có hành vi bạo hành gây ra. Trong đó nặng nhất là những ảnh hưởng về mặt tâm lý. Hậu quả bạo lực gia đình với trẻ sẽ ảnh hưởng đến kết quả học tập hay giao tiếp xã hội, làm cho trẻ trở nên tự ti hay có hành vi gây hấn với người khác.

3. Hỗ trợ một trường hợp bị bạo lực gia đình

Chúng tôi đã trò chuyện với một nhóm các em thường xuyên bị bạo lực trong gia đình, và có làm việc riêng với một số em nhằm chia sẻ, hỗ trợ tâm lý cho các em. Chúng tôi sẽ trình bày kỹ hơn trong bài viết toàn văn. Ở đây, chúng tôi nêu một số nét chính như sau:

Các bước tiến hành hỗ trợ cho trẻ em bị bạo lực gia đình (trong lứa tuổi 12 - 5 - học sinh khối cấp 2).

1. Cho các em làm trắc nghiệm Zung (trắc nghiệm lo âu), nếu em nào có điểm lo âu cao thì tiếp tục làm trắc nghiệm Beck (trắc nghiệm trầm cảm).

2. Trò chuyện theo nhóm 3 em cùng bị bạo lực gia đình trong vòng 1 - 2 tháng qua khiến em có biểu hiện lo âu rõ rệt thậm chí có biểu hiện trầm cảm.

3. Làm việc cá nhân với một số em đó với thời lượng 1h/lần, mỗi tuần 2 lần gặp.

4. Sử dụng các kỹ năng trong trợ giúp tâm lý để trò chuyện với các em, giúp các em vượt đi nỗi lo lắng, sợ hãi và tìm cách đương đầu được với hoàn cảnh mà mình đang gặp.

Trong số các em chúng tôi đã hỗ trợ, có em N.T.B, nữ, 13 tuổi, học sinh lớp 7, có điểm lo âu là 55 điểm (theo thang Zung, biểu hiện lo âu rất cao). Gia đình em có anh chị em, em là con gái duy nhất trong gia đình. Bố mẹ em là ngư dân, vấn đề tài chính phụ thuộc hoàn toàn vào bố em đi tàu biển về. Bố em lại bị tật, mất 1 tay. Trong gia đình bên nội, bố em là con thứ hai nhưng trách nhiệm như con cả vì bác lâu không lấy vợ, lại có biểu hiện không bình thường về tâm lý, nên mọi việc gia đình bên nội đặt hết lên vai bố em. Mẹ em là người hiền lành nhưng nhu nhược, không dám nói gì, chỉ làm lúi lo lắng cho gia đình. Bố mẹ thường xuyên xảy ra mâu thuẫn, cứ rượu vào là bố "thượng cẳng chân, hạ cẳng tay" với mẹ, và khi bực mình là đánh tất cả các con. Gia đình chỉ có một con gái là em nên em phải chăm lo nấu nướng, cơm nước trong nhà, nhưng hề có lỗi sơ suất nào là bố và cả mẹ đều có thể dùng lao vào đánh em, mặc cho có lúc cả bố và mẹ đều biết là sự việc không đến nỗi phải đánh con...

Chúng tôi đã trò chuyện với em 5 buổi về những điều em đã cảm thấy và đến khi chia tay, em đã rất thoải mái, vững vàng hơn để có thể đương đầu được với hoàn cảnh của mình. Em đã chọn lựa được phương án cư xử phù hợp trong gia đình, em cảm thấy mạnh mẽ hơn, vững vàng hơn và bớt nhút nhát.

Trong buổi đầu tiên, em chia sẻ với tôi về những điều mà em cảm thấy về cuộc sống: Em không tin là có những người tốt bụng trong cuộc sống này; em không cảm thấy tự tin khi đến lớp, em không dám kết bạn, không dám làm bất cứ điều gì mà em đoán là bố mẹ không đồng ý... Mỗi lần về nhà muộn, em đều rất sợ hãi và nghĩ đến những trận đòn. Có hôm trời mưa bão, em đi học về và bị gió thổi mạnh đến nỗi rơi xuống ruộng, vừa đói, vừa đau, vừa lạnh, rét, ướt hết quần áo và sách vở... em rất sợ hãi và đúng như dự đoán, về đến nhà, em bị đánh một trận thừa sống thiếu chết vì đi đứng không cẩn thận làm cho chiếc xe đạp bị cong vành...

Từ buổi thứ hai, em chia sẻ cảm nhận của em về cuộc sống gia đình, khó khăn lắm em mới nói được rằng em cảm thấy rất đau khổ mỗi lần bố mẹ mắng chửi nhau, em thấy rất thương mẹ mỗi lần bị bố đánh nhưng em không làm gì được, em chỉ cần hé nửa lời sẽ bị bố đánh thêm. Em sợ không khí gia đình, sợ bạn bè đi qua nghe thấy bố mẹ đang cãi vã, sợ thầy cô giáo, bạn bè hỏi thăm khi em bị sưng mặt mày, chân tay. Có lúc em muốn chết để được giải thoát.

Đến buổi thứ năm, em nói về việc em cảm thấy rằng cuộc sống nhiều điều đáng quý mà em chưa từng được nói đến như việc em có thể thay đổi chính mình, em có thể sống tốt hơn ngay cả khi bố em chưa thay đổi. Em muốn học tập tốt hơn, em sẵn sàng chia sẻ với bạn bè và thầy cô giáo về chuyện em cần sự hỗ trợ về tinh thần, em mong được bạn bè, thầy cô giúp đỡ trong học tập, em muốn được tham gia các chương trình học tập, văn nghệ, thể thao của nhà trường...

Em cũng nói về chuyện em kết bạn với 3 người bạn nữa trong trường cũng có hoàn cảnh giống em, các bạn thường gặp gỡ nhau trong các hoạt động chung của nhà trường kể cho nhau nghe về những gì đã diễn ra với mình để các bạn tư vấn giúp nhau cách giải quyết.

Chúng tôi đã gặp nhóm các bạn của em và trò chuyện, lắng nghe vấn đề của từng bạn và sử dụng phương pháp tham vấn nhóm để các em chia sẻ được nỗi lòng của mình. Các em được đóng vai nếu trong trường hợp của bạn thì các em ứng xử như thế nào, góp ý cho bạn nên làm gì nếu tình huống đó xảy ra. Các em còn thảo luận với nhau kinh nghiệm của mình trong mỗi tình huống là gì và các em còn chia sẻ về chuyện nếu được cư xử lại, được thay đổi thì các em thay đổi điều gì đầu tiên, điều gì thứ hai, thứ ba...

Thông qua các buổi chia sẻ, các em đã vơi đi nỗi lòng và bắt đầu tìm được bản thân, nói được tiếng nói của chính mình trong gia đình, mặc dầu mới chỉ là bước đầu. Tuy nhiên, các em đã mạnh dạn hơn, vững vàng hơn và ngày một tự tin vào chính mình.

Kết luận

Bạo hành trong gia đình là một trong những điều khủng khiếp nhất đối với bất kỳ trẻ em nào. Bạo hành với chính trẻ lại càng gây ra điều khủng khiếp gấp bội. Bởi nỗi đau không chỉ dừng lại ở thân thể các em mà còn nằm sâu trong tâm hồn của trẻ. Những trẻ bị bạo hành có nguy cơ trở thành người bạo hành người khác hoặc quá sợ hãi, không dám phản ứng trước tất cả mọi việc, trở nên nhu nhược, cam chịu.

Có rất nhiều điều cần phải làm cho trẻ em nói chung và đặc biệt là trẻ em bị bạo hành nói riêng. Nếu có những điều ước trở thành hiện thực thì chúng tôi ước rằng trẻ em trên thế giới này không còn bị bạo hành nữa để không còn những nỗi

đau, không còn những tổn thương. Nếu có thể thay đổi được hành vi, chúng tôi cũng tha thiết mong rằng các bậc cha mẹ, những người lớn không còn đánh đập, mắng nhiếc trẻ em... nhưng có vẻ như điều này là quá khó khăn. Vì thế, với khả năng của mình, chúng tôi hi vọng có thể trò chuyện, hỗ trợ giúp các em bị bạo hành cảm thấy đỡ mặc cảm, bớt tự ti hơn. Giúp các em ít nhiều hóa giải được những nỗi ức chế, uất hận để trong tim các em không còn những nỗi đau, vết thương phần nào được xóa mờ.

Tài liệu tham khảo

1. Hà Thị Ninh, Phùng Đức Nhật và cộng sự, *Tạp chí Y học TP. Hồ Chí Minh*, Tập 12, 2008.
2. Trần Thị Hà, Khóa luận tốt nghiệp Khoa Tâm lý học, *Ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến tự đánh giá bản thân của trẻ vị thành niên ở lứa tuổi 12 - 15*, Trường ĐHKHXH&NV, 2012.
3. Trần Thị Minh Đức, *Một số thực nghiệm trong tâm lý học*, Nxb. Đại học quốc gia Hà Nội, 2010.
4. (Dẫn theo) United Nations (2006), *Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children*
5. www.violencestudy.org/IMG/pdf/english - 2 - 2.pdf.
6. ww.unicef.org/vietnam/vi/children.html 17/03/2008,
7. www.baodientu.chinhphu.vn/Utilities/PrintView.aspx?ID=141776.